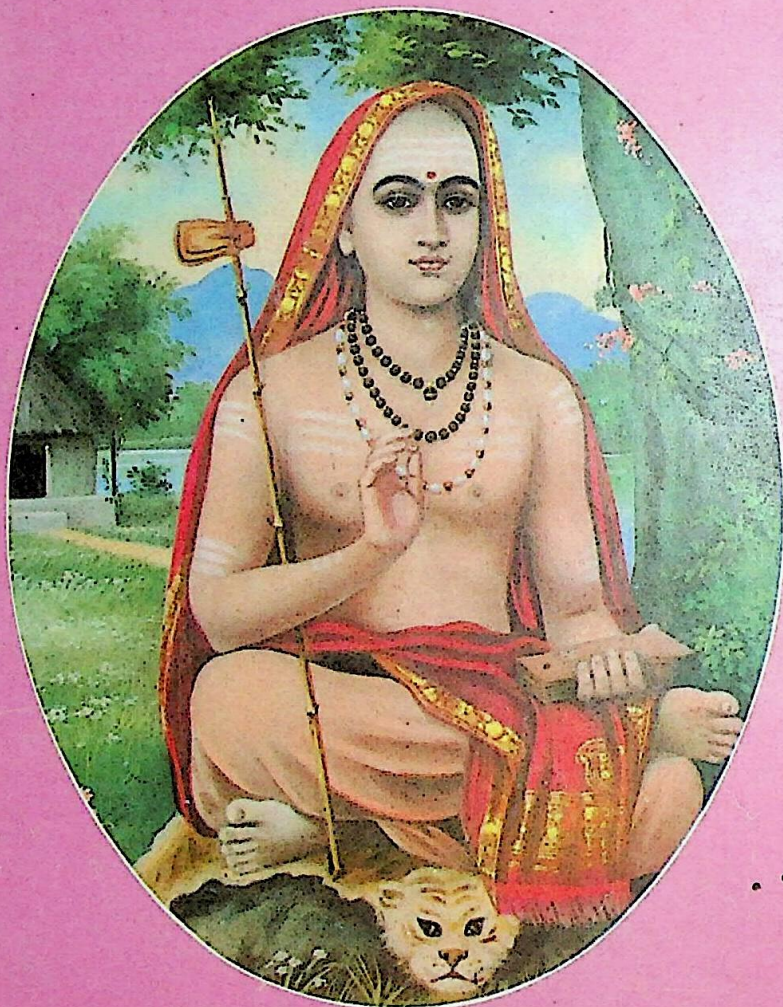

सर्वाद्य
अद्वैत-प्रवर्तक महायोगी
आदि शंकराचार्य

भारतीय तत्त्वज्ञान, बुद्धिमत्ता आणि अध्यात्म जीवन यांच्यावर आदि शंकराचार्य (ई.स. ७८८ ते ८२०) यांच्या इतका प्रभाव अन्य कोणीहि ऐतिहासिक पुरुषश्रेष्ठानीं पाडलेला नाही. कदाचित् बुद्ध हाच अपवाद. आचार्याची तीक्ष्ण बुद्धिमत्ता आणि अलौकिक अध्यात्मज्ञान यांचा प्रभाव आजहि तत्त्वज्ञान, साहित्य, आन्विशिकी, नीति, मानव्य या सर्वच क्षेत्रावर सखोल पडलेला आढळून येतो आणि या प्रचंड उद्योगासाठी त्यांना आयुष्य लाभले ते सारे ३२ वर्षे. ऐहिक आणि आध्यात्मिक ज्ञान यात मूलभूत फरक नाही. या दोन विद्या परस्पर विरोधी नाहीत. खरा धर्म आणि सर्व प्राचीन वेदवाङ्मय यातील तत्त्वप्रणाली या अध्यात्माशीच एकरूप आहेत. दोन्हींचे मन्तव्य मोक्षच.

आध्यात्मिक-ज्ञान-साधनेखेरीज आद्य शंकराचार्यांनी सुबोध, सुललित, मधुर स्तोत्रांच्या रचनेनें महत्तम संस्कृत भाषा लोकप्रिय केली. भगिनी निवेदिता म्हणतात, 'अभिमानास्पद वाटणारे परंतु बुद्धीची झेप पोचू नये असे अतिमधुर स्तोत्र-वाङ्मय आचार्यांनी अक्षर केले. त्यांनी पाश्चात्य कानहि मुग्ध झाले. असंस्कृत मनेहि आकृष्ट झाली. अशा अमर ललित वाङ्मयाचा कर्ता, विरक्त साधुवृत्तीनें परंतु आत्यन्तिक सौहार्दनें आपल्या शिष्यांसह रहातो हे केवढे आश्चर्य ?'

आद्य शंकराचार्यांखेरीज कोणीहि अन्य एका माणसाने राष्ट्रिय एकात्मतेसाठी एवढे मोठे दिव्य भव्य कार्य केलेले नाही. धर्मरक्षणासाठी पूर्व-पश्चिम आणि दक्षिण-उत्तर सारा देश पदयात्रेनें फिरून आचार्यांनीं सारा देश एका विचारधारेखाली आणला. तत्कालीन विविध संप्रदाय परंपरा वाक्यार्थ आणि शास्त्र-सभानीं जिकून धार्मिक ऐक्य सुटढ केले. समाजविघातक परंपरांचे निर्मूलन केले. अंधश्रद्धा संपवल्या. सत्यज्ञानमार्गाचे महाद्वार सर्वाना खुले केले.

डिस्कव्हरी ऑफ इंडिया या ग्रंथात पं. नेहरू म्हणतात, 'आदि शंकराचार्यांची अथक परिश्रमशीलता तसेच विविधांगी कार्यक्षमता विस्मयकारक होती. अरण्यातील गुहावास पत्करून स्वतःच्या मोक्षाशिवाय इतरांच्या कल्याणाची पर्वा न करणारा तो पलायनवादी योगी नव्हता. ३२ वर्षांच्या अल्पायुष्यांत, अनेकांच्या दीर्घायुष्यांत होणार नाहीत अशी अचाट कामे करणाऱ्या आचार्यांनी आपल्या अलौकिक बुद्धिमत्तेचा आणि असामान्य व्यक्तिमत्त्वाचा भारतीय जीवनावर उमटविलेला ठसा आजहि परिणामकारक असलेला आढळून येतो. आद्य शंकराचार्य म्हणजे ज्ञानी परंतु तत्त्ववेत्ता, चिकित्सक तरीहि सश्रद्ध, कवि असूनहि योगी या सर्वांचा हृदयंगम संगम. इतकेच नव्हे तर एक समर्थ संघटक आणि व्यावहारिक समाजसुधारक म्हणूनहि त्यांची श्रेष्ठता वादातीत आहे'.

डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन् - 'भारताच्या आध्यात्मिक इतिहासातील एक अमर व्यक्तिमत्त्व. देशांतील इतर धर्मप्रवर्तकांप्रमाणे 'मी अमुक धर्माचा संस्थापक' हा ह्म्यास आचार्यांनी कधीच केला नाही. उत्तुंग भारतीय तत्त्वज्ञानाचे मी पुनरुज्जीवन केले असेच ते म्हणत.'

भारतीय स्वातंत्र्यसंगरातील पुढील अनेक नेत्यांनी स्वातंत्र्याची प्रेरणा आदि शंकराचार्यांपासूनच घेतली. - राजा राममोहन रॉय, स्वामी विवेकानन्द, ले. टिळक, श्रीअरविन्द, महात्मा गांधी, आचार्य विनोबा भावे, पं. जवाहरलाल नेहरू, लाल बहादूर शास्त्री आणि श्रीमती इंदिरा गांधी.

शंकराचार्यांचा बाराशेवा जयन्त्युत्सव हा या परंपरेतीलच एक दुवा.

राष्ट्रिय शंकर-जयन्ती-महोत्सव एप्रिल २१, १९८८-एप्रिल २१, १९८९ संस्कृति-विभाग, भारत-शासन

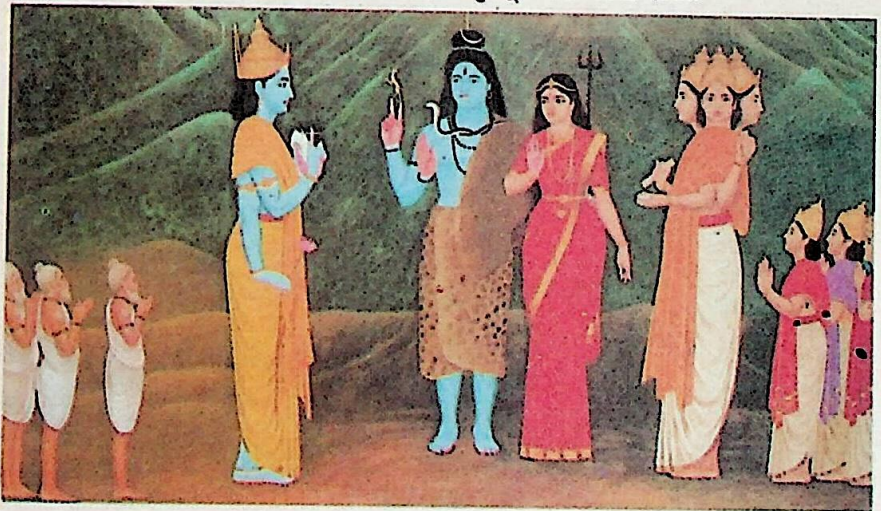
सचित्र चरित्र

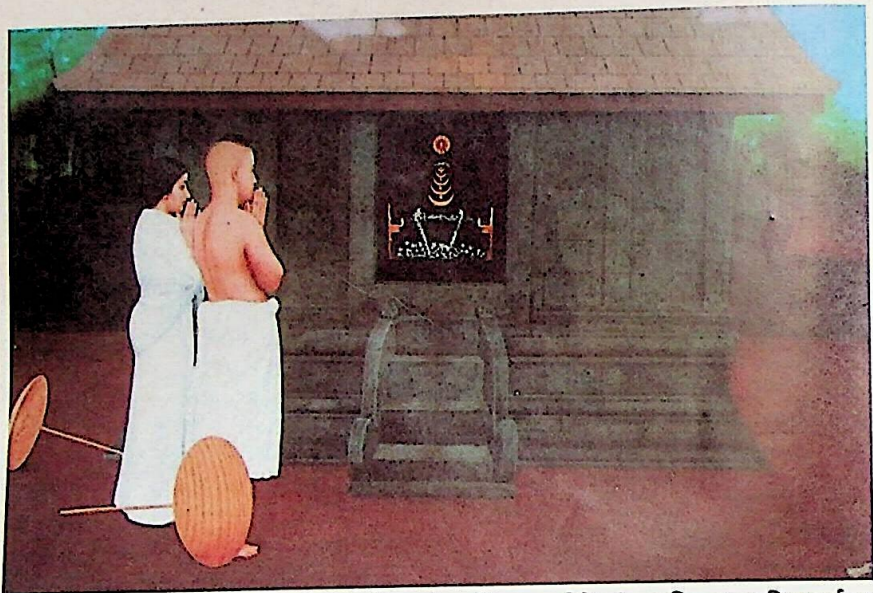
आदि शंकराचार्य द्वादश-शताब्दीनिमित्त वाङ्मयी पूजा

दक्षिणाम्नाय श्रीशारदापीठम्, शृंगेरी - (कर्णाटक) - चे जगद्गुरु श्रीशंकराचार्य प. पू. श्रीअभिनव विद्यातीर्थ महासंनिधानम् आणि प. पू. श्रीभारतीतीर्थ संनिधानम् यांच्या शुभ आशीर्वादाने आदि शंकराचार्य-जीवनेतिहासावरील ही पुस्तिका प्रकाशित होत आहे. ही रंगीत चित्रावली कालडी (केरळ) जवळील पेराम्बूरचे कलाकार श्री. सुकुमारन यांच्या कुंचल्यातून साकार झाली आहे. प. पू. जगद्गुरूंच्या मार्गदर्शानुसार ही चित्रावली या थोर कलाकाराने १९८६ मध्ये तयार केली. आज आपल्याला ही मूळ चित्रे शृंगेरी येथील आदि शंकराचार्य मंदिरापुढे असणाऱ्या प्रयचन-मंदिराच्या प्रदीर्घ गच्चीवर पहायला मिळतील.

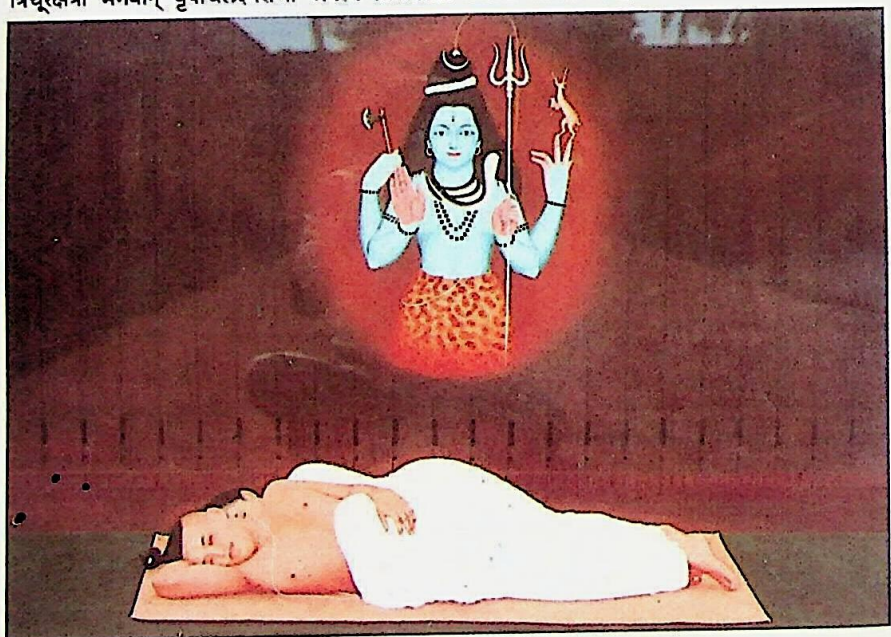
भारतभर संपन्न होत असलेल्या आदि शंकर द्वादश-शताब्दी-महोत्सवानिमित्त 'तत्कालेक' या 'श्री'मठाच्या द्वैमासिकाचा एक भाग म्हणून ही सोळा पानी सचित्र रंगीत पुरवणी प्रसिद्ध करण्यात अमलमेश्वर ग्रुप ऑफ कंपनीज, मद्रास यांचा सहभाग उल्लेखनीय आहे.

१ भगवान् विष्णु आणि ब्रह्मा यांच्या पुढाकाराने सर्व देव आणि ऋषिगणांनी 'आठव्या शतकातील धर्मग्लानी दूर करून सनातन धर्माचे रक्षण करा.' अशी श्रीपरमेश्वर शिवदेवाची प्रार्थना केली. श्रीशिवशंकरानी ती मान्य केली. जगद्गुरु आदि शंकराचार्यांच्या अवताराची पृष्ठभूमि अशी सिद्ध झाली.

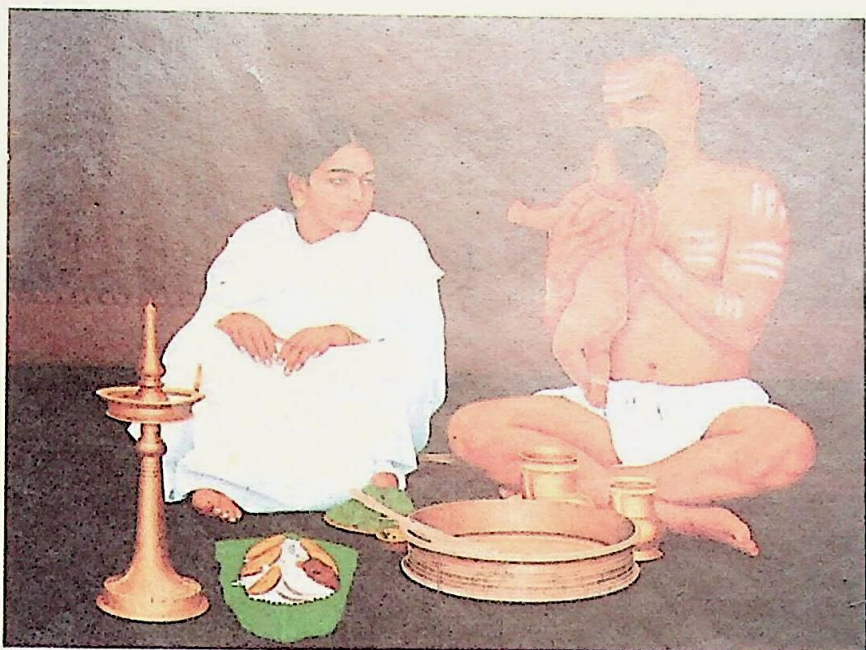

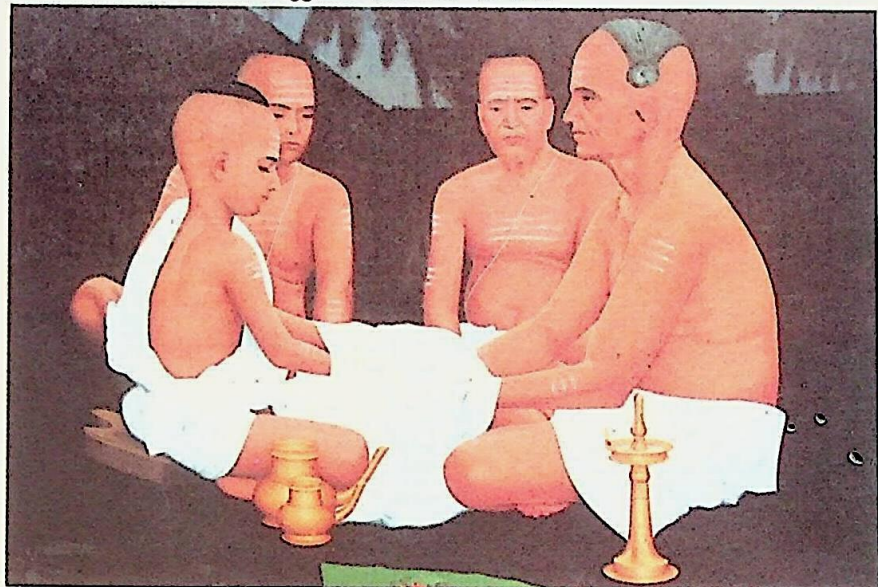
२ केरळमध्ये कोचीनच्या उत्तरेला २५ किलोमीटर अंतरावरील कालडीचे दांपत्य शिवगुरु आणि आर्याम्बा, त्रिचूरक्षेत्री भगवान् वृषाचलेश्वराची अपत्य-प्राप्तीसाठी करुणा भाकत आहेत.

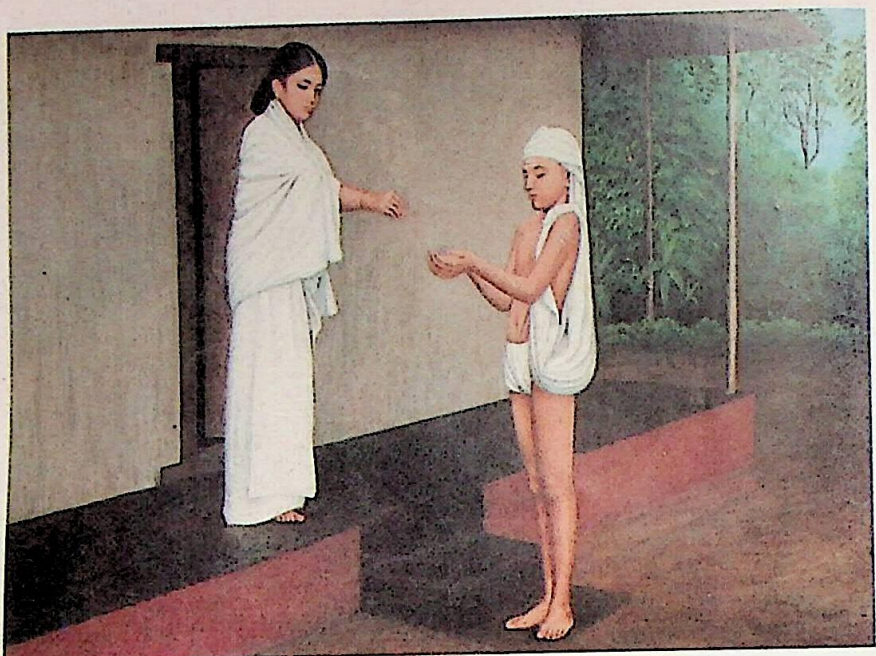
३ पवित्र दंपतीला स्वप्नांत दर्शन आणि वरप्रसाद यांचा परमेश्वराकडून लाभ.

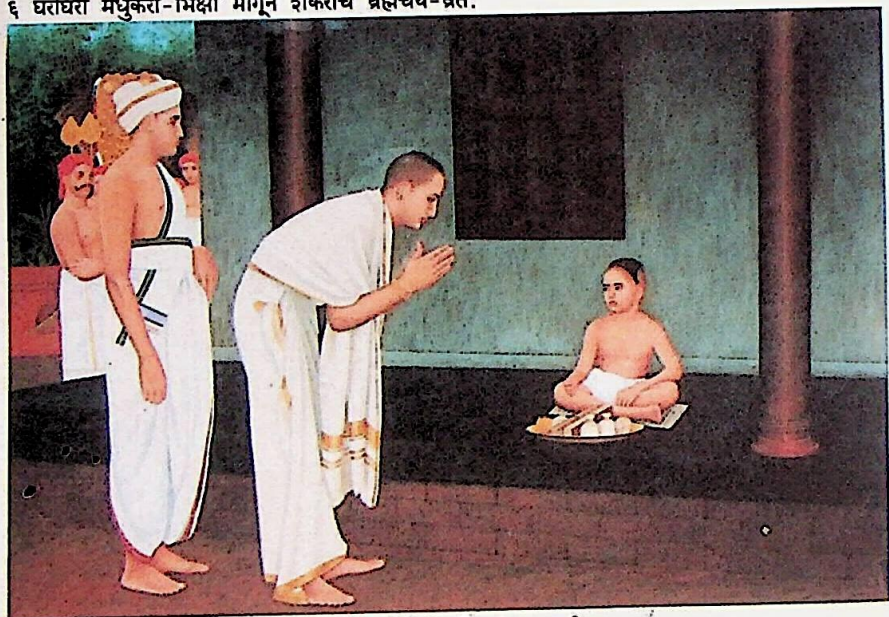
४ श्रीशिव-प्रसादानें लाभलेल्या सुपुत्राचें 'शंकर' असें नामकरण.

५ शंकराचें उपनयन (पवित्र यज्ञोपवीत-संस्कार).

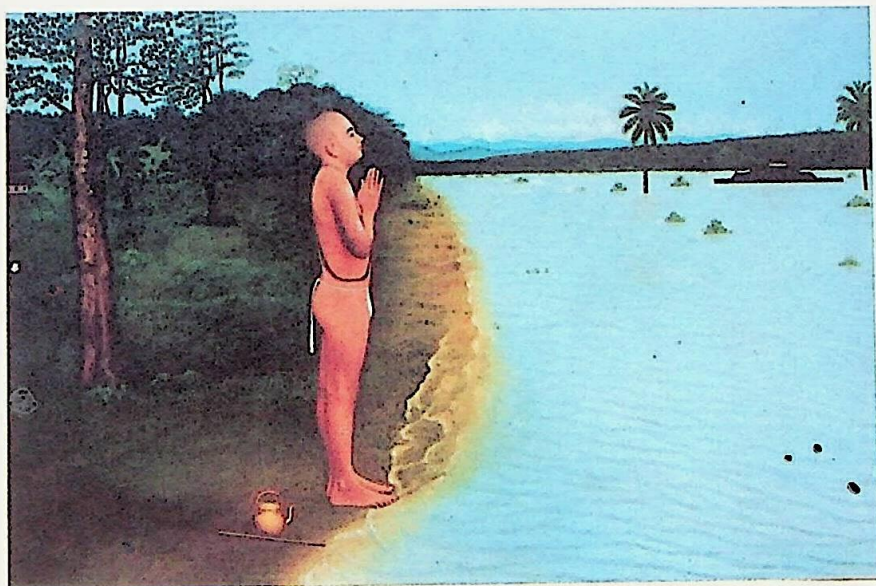
६ घरोघरी मधुकरी-भिक्षा मागून शंकराचें ब्रह्मचर्य-व्रत.

७ केरळाधिपति सुधन्वाकडून बटु शंकराचे दर्शन आणि ग्रंथ-समर्पण.

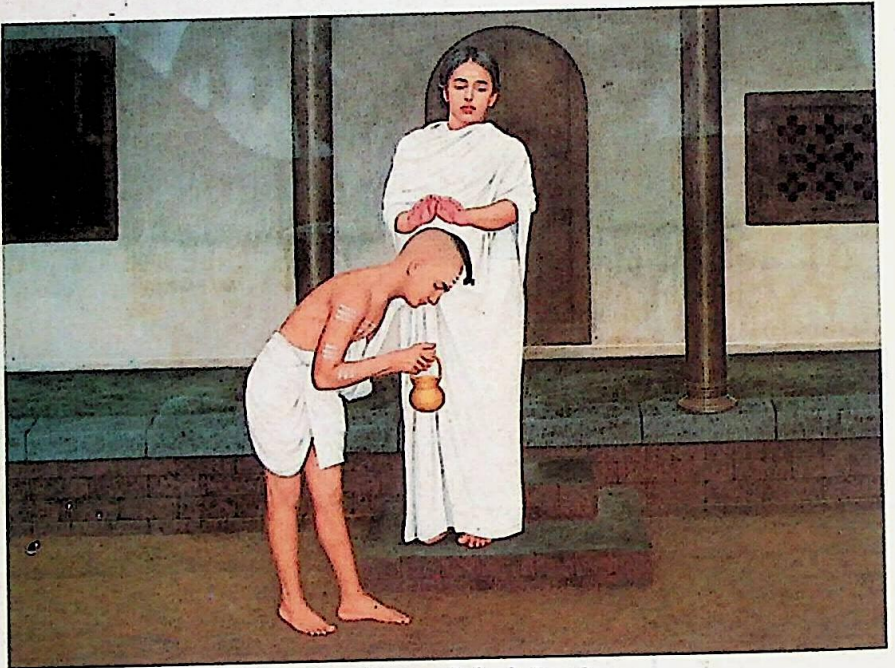
८ पूर्णा-स्नानास जातांना श्रमानें ग्लानि आलेल्या मातेची शंकरानें केलेली शुश्रूषा.

९ मातेच्या नित्य नदी-स्नानासाठी शंकरानें ईशप्रार्थनेनें नदी-प्रवाह बदलून दारांत आणला.

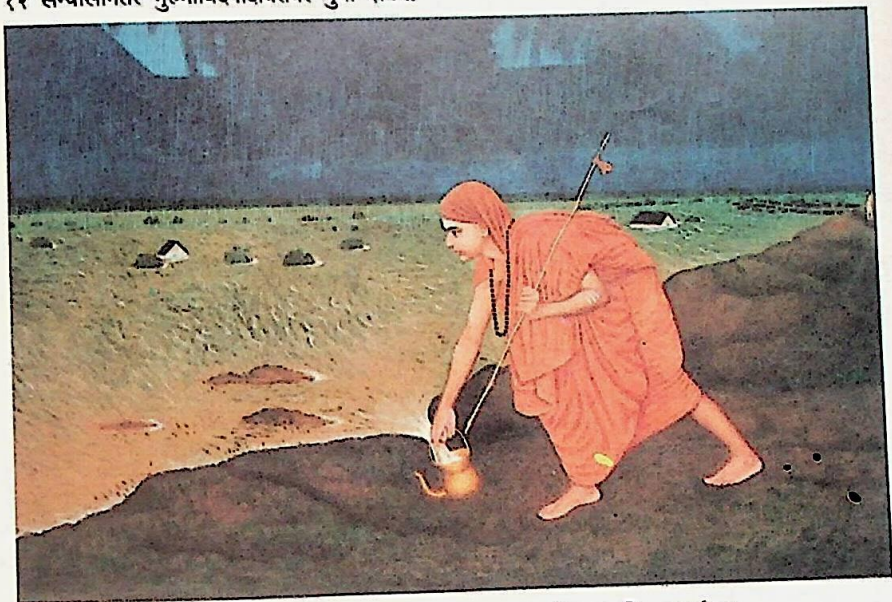
१० 'मगरीनें पाय धरला, सोडव.' असें सांगून आईला संन्यासासाठी संमति चायला भाग पाडले.

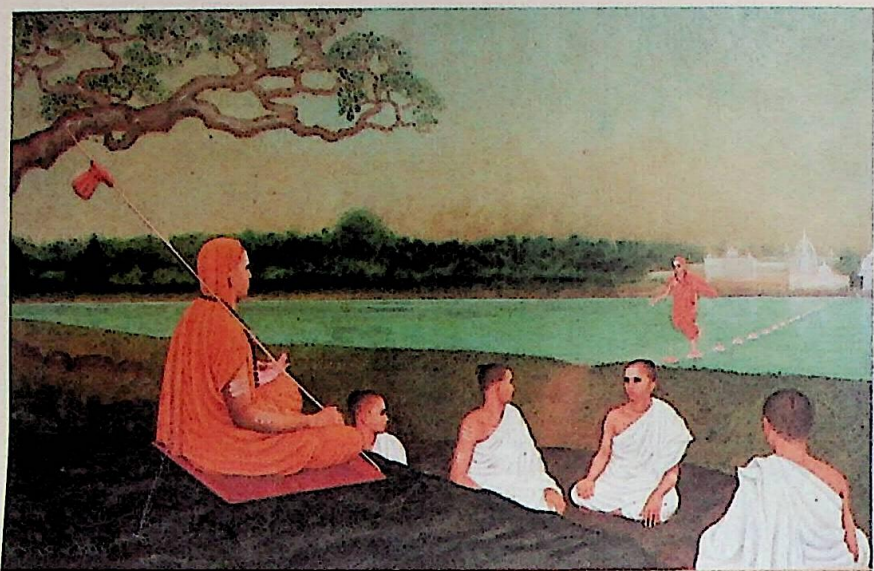
११ क्रम-संन्यासासाठी घरातून जातांना मातेचा आशीर्वाद घेतांना शंकर.

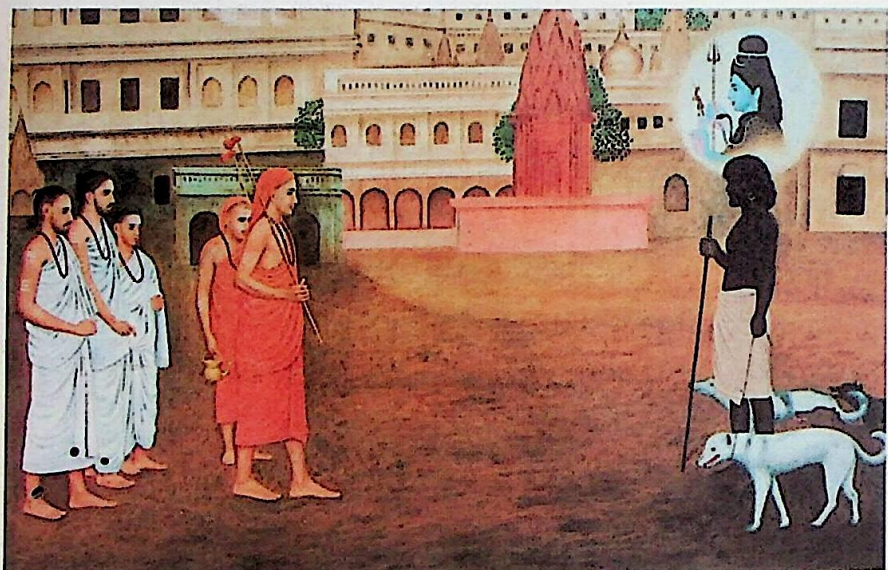
१२ संन्यासानंतर गुरुगोविंदपादांचरोबर युवा शंकर.

१३ महापुरानें खवळलेल्या नर्मदा-प्रवाहाला कमंडलूत पकडून गांव वाचविणारा शंकर.

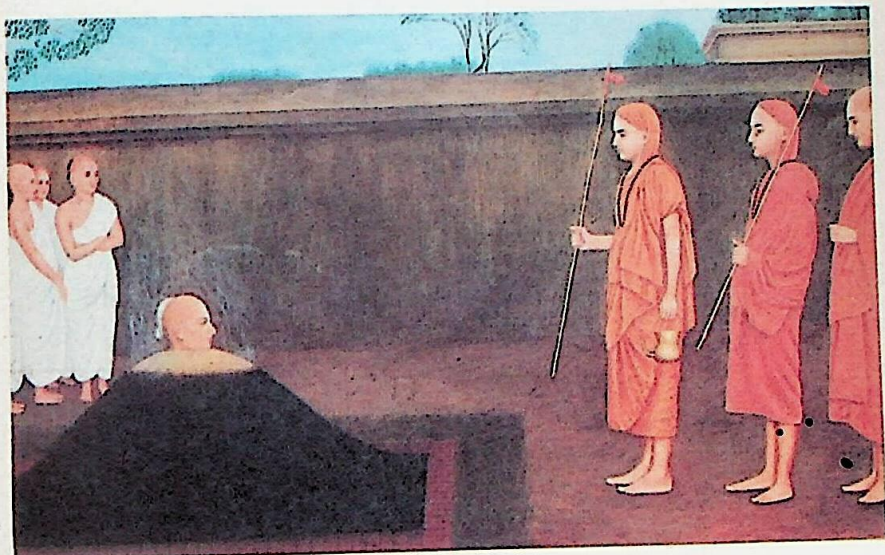
१४ शिष्य सनंदनाला गुरु शंकराचा कृपाप्रसाद. गुरुप्रार्थना करून नदीप्रवाहांत पाऊल टाकतांच पायाखाली कमळें (पद्म) असणारा मार्ग लाभलेला सनंदन हाच नंतरचा पद्मपाद.

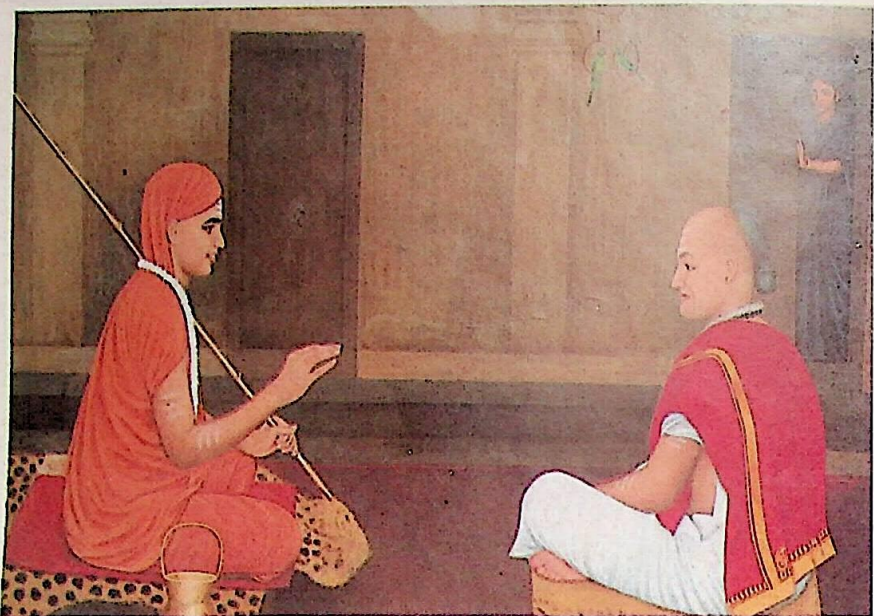
१५ वाराणसीत चाण्डालवेशांत सामोऱ्या आलेल्या भगवान् विश्वनाथाची महत्ता शंकरानें 'मनीपा-पञ्चकम्'-स्तोत्रानें अक्षर केली.

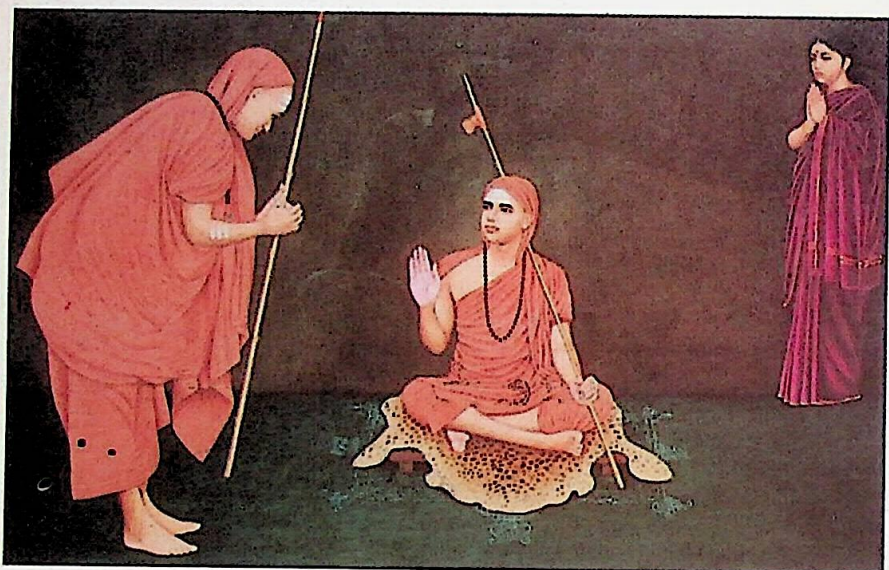
१६ वेदव्यासांनी शंकराला दर्शन दिले.

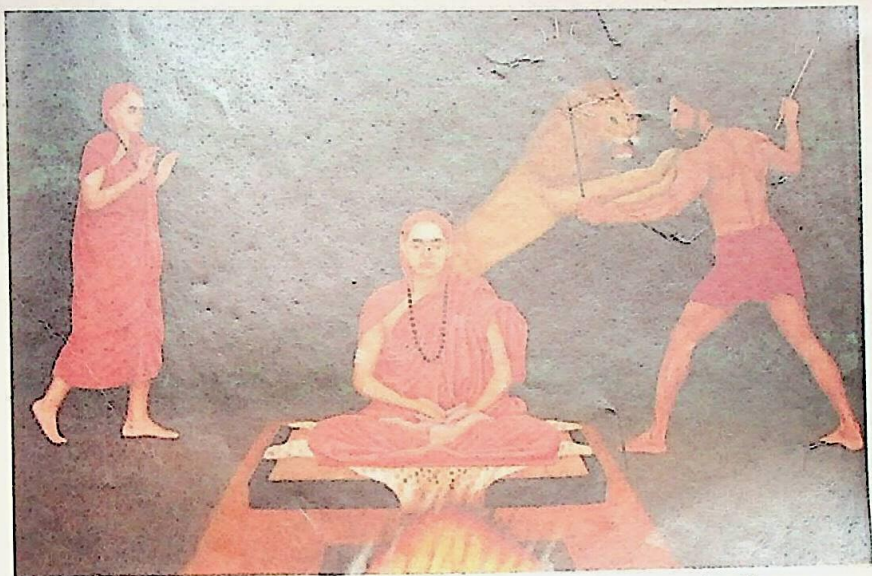
१७ गुरुद्रोहाबद्दल प्रायश्चित्त म्हणून तुपाग्नि-प्रवेश करणाऱ्या कुमारिलभट्टाची भेट.

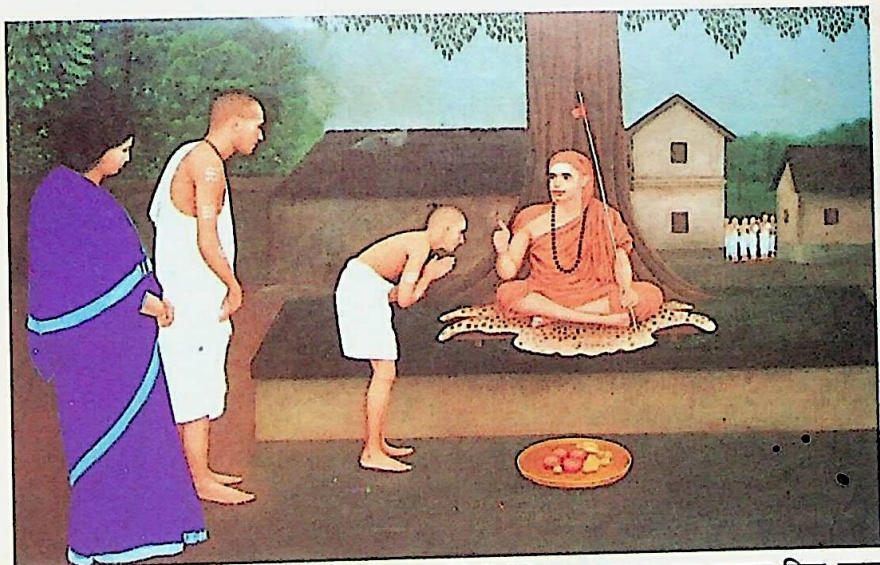
१८ वादसभेत मण्डनमिश्रावर विजय. मध्यस्थ उभयभारती (मार्गे दारांत).

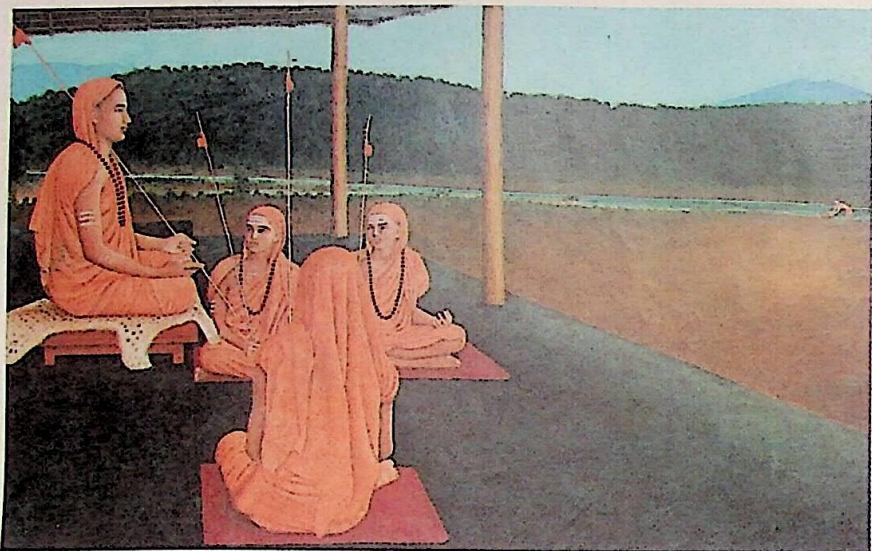
१९ वादसभेच्या नियमाप्रमाणे मंडनमिश्राचा संन्यास आणि सु रे इव र असें नामकरण.

२० कापालिक शिरच्छेद करणार तोंच पंचपादाच्या प्रार्थनेनें भगवान् नृसिंहाकडून शंकराचें रक्षण.

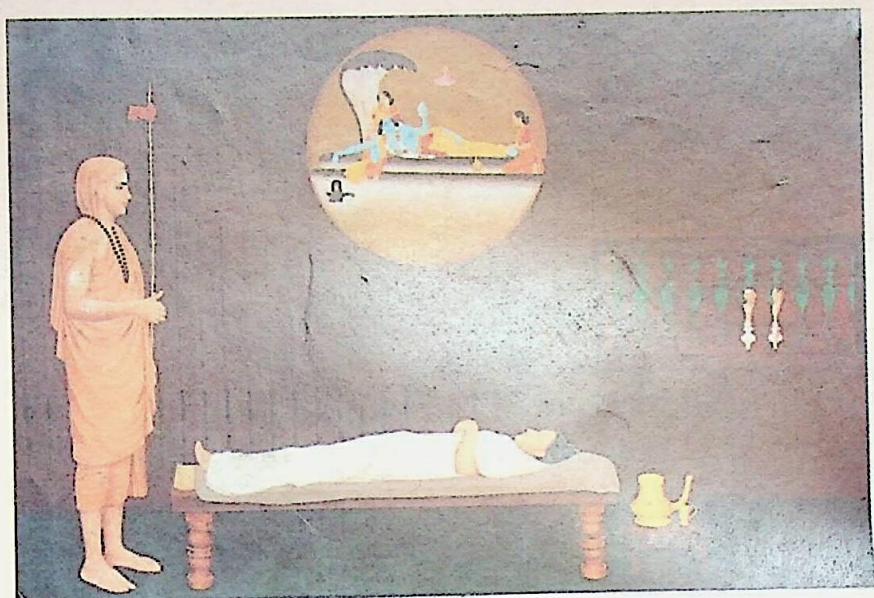
२१ आपल्या भारत-यात्रेंत मुकामिका-क्षेत्राजवळ श्रीवेली येथें एका असहाय मूक मुलाचा शिष्य म्हणून शंकराकडून स्वीकार. हाच पुढें ह स्ता म ल क म्हणून प्रसिद्ध.

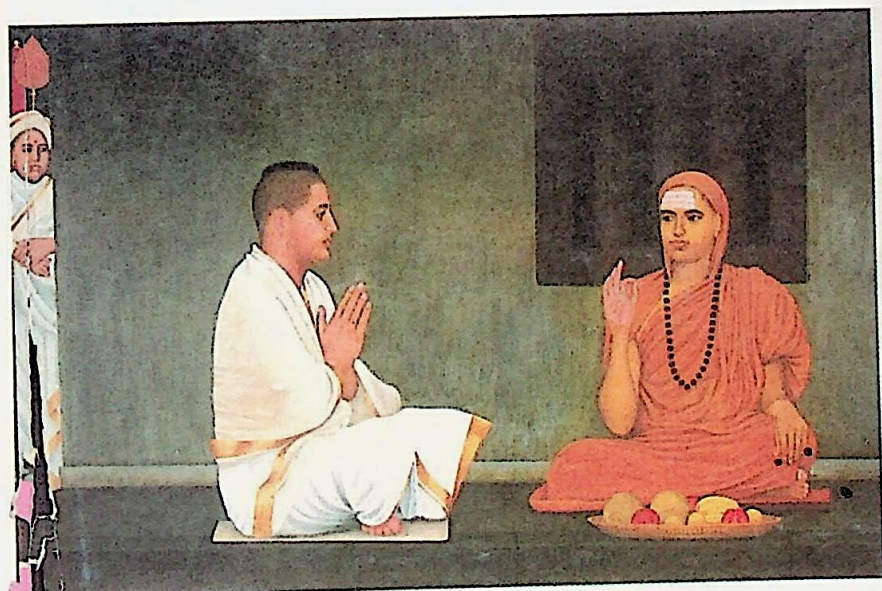
२२ उत्तम सेवेबद्दल शिष्य म्हणून गिरीचा स्वीकार. हाच नंतरचा तो ट क.

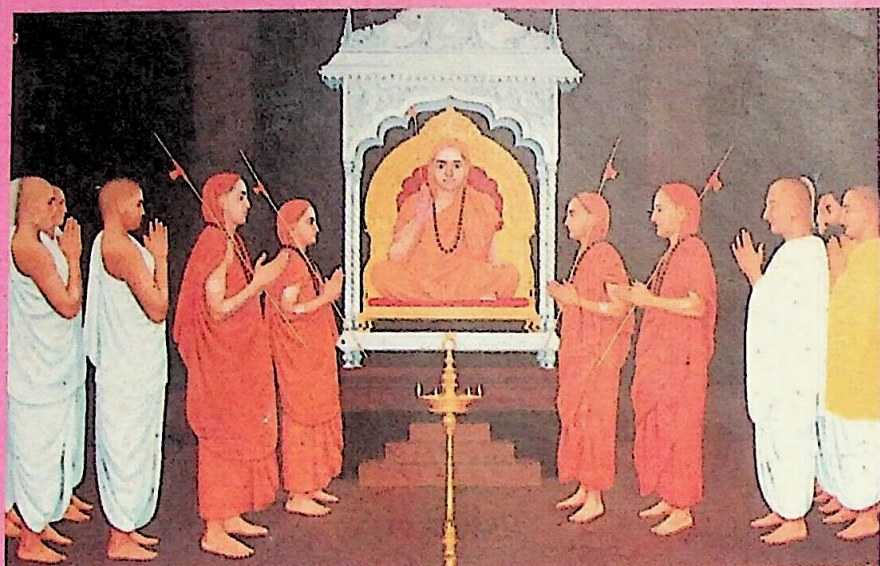
२३ नैसर्गिक शत्रू असणाऱ्या सर्पाकडून तळपत्या उन्हात बेडकीचे संरक्षण. हा प्रकार पाहून निर्वैर निसर्गश्रीने नटलेल्या शृंगेरीची प्रथम पीठ-स्थापनेसाठी शंकराकडून निवड.

२४ मरणोन्मुख मातेला शंकराकडून विष्णु-सायुज्य दर्शन.

शंकराकडून राजा सुधन्वाला विनष्ट वाङ्मयावदल मार्गदर्शन.

२६ काश्मीरांत सर्वज्ञ-पीठारोहण.

२७ केदारनाथ येथें शिष्यांना शंकराचार्यांचें त्यांच्या अवतार-समाप्ति-समयी शोबटचें दर्शन.

(माधवीय-शंकर-विजयाधारित कथा)

तत्त्वालोक-पुनर्मुद्रण.

सौजन्य : अमलामेशन्स ग्रुप ऑफ कंपनीज, मद्रास.